ДЕШЕВА ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА

І. В. ФРАНКО

ГРИЦЕВА ШКІЛЬНА НАУКА

ДЕШЕВА ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА

ІВ. ФРАНКО

ГРИЦЕВА ШКІЛЬНА НАУКА

Мал. худ. Корнева

Державний Науково-Методологічний Комітет Наркомосвіти УСРР дозволив до вжитку по книгозбірнях установ соцвиху за № 503 від 1 серпня 1929 року.

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК“

Друк. „Укр. Робітник"
Укрголовліт № 4146
Замов. № 224
Прим. 20.000
(1 арк.)
Харків
1930

До школи

Гуси зовсім нічого не знали про це. Ще того самого поранку, коли батько мав гадку відвести Гриця до школи, не знали гуси про цей намір. Тим менше знав про нього сам Гриць.

Він, як звичайно, встав рано, поснідав, поплакав трохи, почухався, взяв прут і, підскакуючи, погнав гусп з обори на пасовисько. Старий білий гусак, як звичайно, наставив до нього свою невеличку голову з червоними очима й червоним широким дзюбом, засичав різко, й відтак, таракаючи про щось нецікаве з гусками, пішов передом.

Стара грива[1] гуска, як звичайно, не хотіла йти в ряді, але попленталася поза містком і зайшла в ровок, за що Гриць швякнув її прутом і назвав „луп'ярем“[2]—так він мав звичай називати все, що не піддавалося його високій власті на пасовиську. Очевидна річ, через те, що ані білий гусак, ані грива гуска, ані, взагалі, ніхто з цілої череди, як їх було двадцятеро й п'ятеро—так ані одне не знало про близьке перенесення їх володаря та воєводи на інше далеко не так почесне становище.

Тож, коли нагло й несподівано надійшла нова вість, т. є.[3] коли сам батько, ідучи з поля, за-

---

[1] Грива—гуска, що має зверху чорне або сіре пір'я, а знизу—біле.

[2] Луп'яр—лупир, лупій.

[3] Т.-є.—то-есть—себто.

кликав Гриця додому й там віддав його в руки матері, щоб його вмила, вичесала і вбрала, і коли потім батько взяв його з собою, і не кажучи ні слова, попровадив трепечучого вниз вигоном, і, коли гуси побачили свойого недавнього поводатаря зовсім у зміненім виді: в нових чобітках, у новім повстянім капелюшку й червоним ременем підперезаного, піднявся між ними наглий і дуже голосний окрик зачудування. Білий гусак підбіг близько до Гриця з витягне-

Старий білий гусак, як звичайно, наставив до нього свою невеличку голову

ною головою, немов хотів йому добре придивитися. Грива гуска також простягнула голову й довгий час не могла й слова вимовити з наглого зворушення, аж вкінці швидко вицокотіла:

Де-де-де-де?

— Дулна гуска!—відмовив гордо Гриць і відвернувся, немов хотів сказати: „Еге, чекай лише,

— Дулна гуска!—відмовив гордо Гриць

не в такі я тепер пани вскочив, щоб іще став відповідати тобі на твоє гусяче питання".

А втім, може, й для того не відповів, що сам не знав.

Пішли горі селом. Батько нічого, і Гриць нічого. Аж прийшли перед просторий старий будинок під соломою з комином на верху. До того будинку йшло багато хлопців, таких, як Гриць,

або й більших, Поза будинком по городі ходив пан у камізельці [1].

— Грицю!—сказав батько.

— Га?—сказав Гриць.

— Видиш оту хату?

— Видзу.

— Пам'ятай собі—це школа.

— Ба,—сказав Гриць.

— Сюди будеш ходити вчитися.

— Ба,—сказав Гриць.

— Справуйся [2] добре, не пустуй, пана професора [3] слухай. Я йду, щоб тебе записав.

— Ба,—сказав Гриць, майже нічого не тямлячи, що говорив батько.

— А ти йди з оцими хлопчиками. Візьміть його хлопчики, з собою!

— Ходи! сказали хлопчики і взяли Гриця з собою. А тимчасом батько пішов у город поговорити з професором.

Перший раз

Увійшли до сіней. Тут було зовсім темно та страшно воняло торішньою гнилою капустою.

— Видиш там?—сказав до Гриця одни хлопчик, показуючи в темний кут.

— Видзу,—сказав, тремтячи, Гриць, хоч зовсім нічого не видів.

— Там яма,—сказав хлопчик.

— Яма!—повторив Гриць.

— Як будеш зле справуватися, то професор всадить тебе в оту яму й будеш мусити сидіти цілу ніч.

— Я не хоцу!—скрикнув Гриць.

---

[1] Камізелька—жилет.

[2] Справуватися—справлятися, поводитися.

[3] Професор—учитель.

Тимчасом другий хлопчик шепнув щось до першого хлопчика. Оба засміялися, а потім перший, налапавши шкільні двері, сказав до Гриця.

— Пам'ятай собі — це школа

— Застукай до дверей! Борзо![1]

— Насцо?—спитав Гриць.

— Треба! Тут так годиться, як хто перший раз приходить.

[1] Борзо—швидко.

У школі був гомін, мов в улію, але коли Гриць застукав кулаками до дверей, зробилося тихо. Хлопчики звільна отворили двері і втрутили Гриця до середини. В тій хвилі залупкали добрі березові різки по його плечах. Гриць дуже перепудився і заверещав.

— Цить, дурню!—кричали на нього сміхованці-хлопці, що, почувши стук, засіли були за дверима і зробили Грицеві таку несподіванку.

— Ой-ой-ой-ой!—верещав Гриць.

Хлопці злякалися, щоб не почув професор, і почали Гриця зацитькувати.

— Цить, дурню, то так годиться! Хто до дверей стукає, того треба по плечах постукати. Ти того не знав?

— Не-е-е зна-а-в!— відхлипнув Гриць.

— Чому не знав?

— Бо я-а-а пе-е-лсий ла-а-з у сколі.

— Перший раз! А!..— скрикнули хлопці, мов здивовані тим, як можна перший раз бути в школі.

— О, то треба тебе погостити[1]—сказав один. Поскочив до таблиці, взяв зі скриночки добрий кусник крейди й подав Грицеві.

— На, дурню, їж, та борзо!

Всі мовчали і в ожиданці гляділи на Гриця, що обертав у руках крейду, а далі поволеньки вложив її в рот.

— Їж, дурний, та борзо!—напоминали хлопці. Самі душилися зо сміху.

Гриць почав хрупати й насилу з'їв крейду. Регіт у школі розлягся такий, аж вікна задзвеніли.

— Цього сміється?— спитав здивований Гриць.

— Нічого, нічого. Може, хочеш іще?

---

[1] Погостити—почастувати, потрактувати.

— Ні, не хочу. А що то таке?

— То ти того не знаєш? Ото дурний! Та то єрусалим такий, то дуже добре.

— Ой, не дузе добле!—сказав Гриць.

— Бо ти ще не засмакував. То годиться кожному їсти, хто первий раз приходить до школи.

В тій хвилі увійшов професор. Усі хлопці, як сполошені горобці, попирскали до лавок, тільки Гриць остався із сльозами в очах і з губами, забіленими крейдою. Професор грізно зблизився до нього.

— Як називаєшся?—крикнув.

— Глиць.

— Що за Гриць! Ага, ти новий. Чому в лавці не сидиш? Чого плачеш? Чим забілився? Га?

— Та я їв єлусалим.

— Що? Який єрусалим?—допитувався професор. Хлопці знов аж душилися зо сміху.

— Та давали хлопці.

— Котрі хлопці?

Гриць озирнувся по хаті, але не міг нікого пізнати.

— Ну, цу! Йди сідай і вчися добре, а єрусалима більш не їж, бо будеш битий!

Наука

Почалася наука. Професор говорив щось, показував якісь дощечки, що на них були намальовані якісь гачки та стовпки. Хлопці час од часу кричали щось, як професор показав яку нову дощечку. Гриць нічого того не розумів. Він навіть не зважав на професора, а дуже смішними видались йому хлопці, що сиділи довкола нього.

Один довбав пальцем у носі. Другий іззаду

раз-у-раз старався уткнути невеличке стебельце Грицеві у вухо. Третій працював довгий час, дуже пильно микаючи із свого старого кафтана латки, нитки та остроки. Вже їх перед ним на спідній дошці лавки лежала ціла купа, а він усе ще микав і скуб зі всеї сили.

— Паспо то микаєс?—спитав Гриць.

— Та я їв єлусалим

— Буду дома з бовщем їсти,—відповів шепеляво хлопець. Гриць довгий час думав над тим, чи, буває, не здурив його цей хлопець.

— Але бо ти, Грицю небоже, нічого не вважаєш,—крикнув на нього професор і покрутив його за вухо так, що Грицеві мимоволі аж сльози стали в очах. Він так перепудився, що довгий

Професор покрутив його за вухо так, що Грицеві аж сльози стали в очах

час не тільки не міг уважати, але й зовсім о-світі не тямив.

Коли, нарешті, отямився, хлопці вже починали читати склади на полвижних табличках, які розкладав і складав професор.

Вони невтомимо по сто разів співучими голосами повторяли: „а-ба-ба-га-ла-ма-га“. Грицеві, не знати чому, дуже це сподобалося. Він почав своїм пискливим голосом наввипередки кричати:

— „А баба галамага“.

Професор уже готов був визнати його дуже пильним і здібним хлопаком[1] і, хотячи ще ліпше переконатися про це, переставив букви.

Несподіваним способом він виставив перед учениками букви „баба“, Гриць, не дивлячись на них, а тільки на професора, тонким співучим голосом крикнув:

— „Галамага“.

Всі зареготалися, не виключаючи й самого професора. Гриць здивований оглянувся і знов на-голос сказав до свого сусіди:

— Цому не клицпс галамага?

Аж тоді бідолаха стямився, коли професор потягнув його за понятливість різкою по плечах.

. . . . . .

— Ну, а чого тебе там у школі навчили?— спитав батько, коли Гриць у полудне вернув додому.

— Вцилисьмося „а баба галамага“,—відповів Гриць.

— А ти вмів?—запитав отець, не входячи в те, що це за така дивовижна наука.

— Тазе вмів,—відповів Гриць.

[1] Хлопак—хлопчик

— Ну, так мені справуйся!—заохотив отець.— Як тут у селі вивчишся, то підеш до міста до більшої школи. Потім вийдеш на попа. Жінко, а дай но йому що їсти.

— Ба,—відповів Гриць.

Минув рік

Минув якраз рік після того важного дня.

Блискучі надії батька на Грицеву будучину давно розвіялись. Професор просто сказав йому, що Гриць „туман вісімнадцятий“[1] що ліпше зробить, коли відбере його додому й назад заставить гуси пасти.

І справді, по році шкільної науки Гриць вертав додому, якраз такий мудрий, яким був перед роком.

Вправді, „а баба галамага“ він вивчив докладно напам'ять і не раз навіть у сні з уст його вилітало це дивовижне слово, що становило немов перший поріг усякої мудрости, якого йому не судилося переступити.

Але далі поза те слово Гриць у науці не поступив. Букви якось мішалися перед його очима й він ніколи не міг спізнати їх з лиця, котре *ш*, а котре *т*, котре „люди“, а котре „мисліте“[2]. Про читання вже ніщо й говорити. Чи причина тому була в його непонятливості, чи в кепському навчанні професора, цього не знати. То тільки певно, що, крім Гриця, таких „туманів вісімнадцятих“ між тогорічними школярами було 18 на 30 і всі вони підчас того шкільного року заєдно робили собі блискучі надії, як то буде гарно, як вони звільняться від

[1] Туман вісімнадцятий – дурень.

[2] „Люди“ „мисліте“—так звуться літери л та м по слав'янському.

щоденних різок, позаушників, штурханців, „пац“[1] та „попідволосників“ і як покажуться знов у повнім блиску своєї поваги на пасовищі.

А вже хто як хто, а Гриць запевно, найбільше й найчастіше думав про це. Проклятий буквар, що його він за час цілорічної натуги над науковими питаннями пошарпав і пофалатав[2] трохи не на січку, прокляте „а баба галамага“ і прокляті професорські причіпки та заохоти до науки так надоїли йому, що він аж вихуд та поблід і ходив увесь час мов сновида.

Нарешті, змилувався бог та й післав місяць липень, і змилувався батько та сказав одного ранку:

— Грицю!

— Га?—сказав Гриць.

— Віднині вже не підеш до школи.

— Ба,—сказав Гриць.

— Здійми чоботи, капелюх і ремінь, треба сховати про неділю, а ти запережися личком, візьми лупку на голову та жени гуси пасти.

— Ба,—сказав радісно Гриць.

Мудра наука

Гуси, звичайно, дурні гуси і цим разом не знали про радісну зміну, яка їх чекала. Через цілий рік Грицевої шкільної науки їх пас малий сусідський хлопчик Лучка, що звичайно тільки й робив на пасовиську, що копав ямки, ліпив паски з болота та пересипався порохом.

Про гусей він не дбав зовсім, і вони ходили самопас. Не раз їм лучилося зайти в царину, і тоді від пошкодованого приходилось їм витерпіти багато проклять, а навіть побоїв. А, крім

[1] Паца— биття тростиною по долоні.

[2] Профалатати– пошматувати.

того, нещастя кілька разів того року зловішим крилом перелетіло попад чередою. П'ять молодих гусаків та десять гусок господиня попродала в місті. Важко прийшлось іншим розлучатися з ними. Стару пополяту гуску забив хворостиною у шкоді сусід і у варварській безсердечності прип'яв бездушного трупа за лапу до тої ж хворостини, волік його так через ціле пасовисько, а потім кинув господареві на обору.

А одного молодого гусака, красу й надію череди, забив ястріб, коли раз відблукався від своєї рідні. Але про всі тяжкі та невиджалувані страти черела цього року була більша, ніж торік.

Дякувати білому гусакові і гривій гусці, та й ще двом чи трьом молодим її донькам, череда цього року виносила звиш 40 штук.

Коли Гриць появився між ними з прутом, знаком своєї намісницької власти, зразу всі очі звернулися на нього й тільки один німіючий сик здивування дався чути. Але ані білий гусак, ані грива гуска не забули ще свого колишнього доброго пастиря і швидко пригадали собі його. З голосними викриками радости і трепотанням крил вони кинулися до нього.

Де-де-де-де?—цокотіла грива гуска.

— Адже у школі був,—відповів гордо Гриць.

— Ов! ов! ов! дивувався білий гусак.

— Не віриш, дурню?—крикнув на нього Гриць і швякнув його прутом.

— А сьо-сьо-сьо? А сьо-сьо-сьо-сьо?—дзюботіли, громадячись коло нього, інші гуси.

— То ніби, що я навчився?—формулував їх питання Гриць.

— Сьо-сьо-сьо?—дзюботіли гуси.

— А баба галамага!—відповів Гриць.

Знов сик зачудування, немов ані одна з тих

40 гусячих голів не могла зрозуміти такої глибокої мудрости. Гриць стояв гордий, недосяжний.

Аж, нарешті, білий гусак здобувся на слово.

— А баба галамага! А баба галамага! - скрикнув він своїм дзвінким металічним голосом, випростувавшися, піднісши високо голову і трепочучи крилами. А потім, обертаючись до Гриця, додав, немов, щоб його ще більше пристидити:

— А кши, а кши!

Гриць був зламаний, засоромлений: гусак за одну хвилину переймив і повторив ту мудрість, що коштувала його рік науки!

— Чому вони його до школи не давали?— подумав собі Гриць і погнав гуси на толоку.

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК